

علم اخلاقدن دورتمچى جزء

تريپهلى خاتون

حرمتلو عالملا اثرندن جيولدى

بِسْمِ
رَضَاءِ الدِّينِ فَحْرِ الدِّينِ

هر بر ابوده، وهر بر خاتون قولنده، بو كتابدن بردانهسى بولنورغه تيوشليدير.

دورتمچى طبع

طابع و ناشرلىرى:
«كويهوف، حسينوف و شرکاسى»

اورنبورغ

«كويهوف، حسينوف و شرکاسى» نىڭ پاراواى مطبعهسى

۱۹۰۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الله تعالی حضرتى اوزىنىڭ الوافلىنى بىلىرىمك ايچون اوشبو عالمى بار ادوب ،
حسابسىز مخلوقاتنىڭ آراسىده انساڧلرنى عقل ايله باشقىلردىن آيرىم ايتىشىدىر . بو
معلوم مخلوقاتنى كو بايتىمك اوزىنىه معلوم بولغان وقتىغى قدر تىرتىبىچە طوتىق ، اير ايله
خاتونلارنىڭ (مذكورلر ايله مونثارنىڭ) بىر بىرىنىه مېل و محبت ايدوب ، قاتناشوب ،
تركلنىڭ قىلولىرىنىه باغلانىشىدىر . الله تعالی حضرتى ، آدم بالاسىنىه عقل ايله ھلم
ويردىكى سېيلى بو عالمنىڭ تىزگىنىگىنى واوشىدۇق اوزلارنىڭ دىنيا و آخىرتلارنىدە
دولتى اولماقلىرىنىه سبب اولدىچى نىسەلر ايله ھم بيوروب خىلافتىدىن منع ايتىشىدىر .
آدم بالاسى نە قدر بىخىلودىر كە : اول عظمت صاحىبى الله تعالی حضرتلارنىڭ بيورىق
و طىمىق كىيى خىطابلىرىنىه لائىقى اولمىش ايتىش ! . . . دىنيانىڭ تىزگىلىكى
و آدملىرنىڭ دىنيا و آخىرتتە خوش حالگى اولماقلىرى ، مشروع صورتتە يعنى عىدىنىكاح ايله
بىرلرلر بىنە طوقىتامىقتەدر . شىرىعت بيورغانچە قوشىلغان اير ايله خاتون آراسىدە
بولغان محبت ، (سويىشمەك) يالغىز نىفس مرادىغىنە اولماي بلكە الله تعالی حضرتىدىن
احسان ايدىلگىن مېباركى بىر ھىدىدەدر . چونسىگە نىفسنىڭ پادىشاھلىقى قالمادىقى قارىلىق
وقتلىرىنىه ياكە خىستەلك زمانلارنىدە اير ايله خاتون آراسىدە اولغان محبت ھمىيشە دائىم
اولور . جىنىسداشلىرىگە ايتىمك ھەر كىم اولسىدە اولسون گوزل تركلنىڭ
قىلمىق كىيى راحت نىسەدە يوقىدىر . مال صرف ايدىوب قاپلىماغان خاطرلر ، عىسكىر
چقاروب حاصل اولماغان مرادار ، گوزل خلق ايله تاپلىمور . ايتىدى ، بويىلە معاملەدە

اولوق، هر وقتده و هر كيم حقنده لازم اولمغنده اير ايله خاتون آراسنده بو كيم معامله بيگرا كنه تيوشلى ايدكنى سويلرگه حاجت يوقدر. الله تعالى حضرتندن هديه ايدليگان نكاح نعمتى بيك اعتبار ايله صاقلاب، آرزونه اولسه ده بر اورننه كيمچيلك كنورمازگه طر مشوب طور مق، اير ايله خاتوننك هر ايكسبنك ارستلر بنه لازم بر اشدنر. حسن معاشرت، هر اشدن عدالت ايله اولوق، ديمك اولوب، عدالت ايله كوكلر برلر اورنلر نده سوردقلى حاليه عدالت يعنى حسن معاشرت اولور ايسه نكاح نعمتى هم اير ايله خاتون آراسنده كامل قوت ايله باشار. ايرلر ايله خاتونلر ايچون شريعت و عقل طرفندن بيلگولنگان معلوم وظيفه لر واردركه هر بر اير و هر بر خاتون بو وظيفه لوني باشقار مق ايله بورچلر در. زيرا حسن معاشرت اولماز ايسه بر برينه رعایتلر يده اولماز، محبتلر يه بوزلور. آدم بالاسى محبتى اولمادغى كيمسه نك هر وقتده عيبنى از لر و آرزونه بر ايشى اولسه يوزينه آيتور. بو سببن آرده ظاهر بولغان دعوا و غوغانك اوچى و آخرى قهقاز و بو روشده بولغان تركلكده بر لذنده قالماز.

اوشدونك ايچون، عقللى و تربيه لى ايرلر و خاتونلر، حسن معاشرتنى الوغ بر نعمت بيلورلر، بونى بوزه چق نرسه اردن هر وقتده بر اق بورلر و بر جهندن بونلر آراسنده اولغان حسن معاشرت هم كوندن كون محكم و لذتلى اولور. بوز، بو اورنده تربيه لى خاتونلرنى تعريف ايبوب ياز مق اوله مز. يازدقار مزدن ايسه خاتونلر نك وظيفه لرى نينداى نرسه لر ايدكى اوز اوزينه معلوم اولور. اكرده خاتونلر، اوشبو اوزلرينه تيوشلى وظيفه لرى ادا ايتمكده كيمچيلك قيلماز لر ايسه هيچ شبهه سز ايرلر نك محبت و حرمتلرينه مظهر اولورلر، دنيا و آخريته هم گوزل مكافات كوررلر (*). تربيه لى خاتونلر، دنيا هميرينى تربيه سز خاتونلر غه نسبت ايله، راحتلكده كيمچروب آخريته هم الوغ و منگولك

(*) معاشرت سببلرنى رعایت ايتمك، خاتونلر ايچون، نه قدر لازم اولسه ايرلر ايچون

آندن آرتق لازمدر. ايرلرگه خاص اولغان وظيفه لر، «عائله» اسملو رسالده يازلمشدر.

درجه لرگه ابرشورلر. تزلری توپراق آسننه کوملکمی حاله اسملری هر وقتک
حرمت ایله مجلسلرده سوبیلنور، خیر دعا ایله ذکر قیلنور. بلکه کتابلرله یازلنوب
کله پکدرگه هم کوچرگچ و مثال ایدلنوب کوسنرلور. اما تربیه سز خاتونلر،
تربیه سز لکری سببندخ دنیاچه نیچه تورلی جفالر تارتوب ویمان اسم قالدروب
آخرنکه کیدرلر. آللرنده ده راحت کورلماز، آردلرنده ده رحمت ایشدلمان.
حسن معاشرت طوغروسنده خاتونلرنگ وظیفه لری کوب اولسه ده
باشلیچه الوغلوپینی بزلر، بو اورنده یازمز. بونلر ایسه اوشبونلردر:

۱

اعتقاد

تربیه لی خاتونلر، اولارینگ اعتقادلرینی بوزق طوتمقدن کامل اعتبار ایله
صاقلارلر. شریعت بیورغان نرسه لری آحق آکلاب اعتقاد ایدوب، شریعت منع
ایتکان نرسه لرگه هیچ بر اعتقاد ایتمازلر. مثلا الله تعالی حضرتی بر ویالغز، کامل
قدرت صاحبی اولوب کل فائده وکل ضرر، محض آنک تدبیری ایله اولدقنه،
عالمون تربیه ایدوچی آنن باشقه هیچ بر ذات اولمای هر نرسه بیلوچی
وهر بر ایزگو (*) ویاوز عینلرگه جزاً و بروچی ایدکنه؛ پیغمبر مز محمد صلی الله
علیه وسلم حق و صوگ پیغمبر ایدکنه و آنک بزارگه کنوردکی شریعتی حق اسلام
شریعتی اولوب دنیا و آخرتده سعادت و بختکه سبب ایدکنه امانورلر.

اما سحرچی، کوره زهک ایدوچی، کیشلر آره سنی معنوی سببلر ایله بوزمق
ویا که توزانک اوشنداق جن و پریلردن خدمت ایتدیرمکنی دعوا ایدوچی
کیسه لرگه اصلا اینانمازلر. بوکی ذاتلر صرف آلدوچی شارلاتانلر اولدقلاری
ایچون تربیه لی خاتونلر بونلرله یاقنی یوز کوسنرمازلر، ایولرینه هم قبول

(*) ایز، ایسکی ترکلرده «الله» معناسنک اولورق «گی» گو» ادات نسبتدر. ایزگو، ایزگی، الله
منسوب کیسه دیکدر. ایرانیلرک «ایزد» و خالق الخیر دینکلری «یزدن» کلمه لری بوندن ماخوذ اولسه کرک.

ایتماز لر و ایشکدن اچکاری کرولرینه رضالق ویرماز لر . سحرچیگه، کورهزهگه
بر خاتون اشانور ایسه آنک سببتن ایری هم آفرین آفرین اشانه باشلر
بو خاتوننک پیمان اعتقادى بالالربندهده میراث بولوب قالور . آخرنده بو یورت
ایچنک ایبان و اعتقاد قالماز بلکه هر نرسه دین شک شبههگه نوشوب و تمام
فورقوب بر خیال ایچنده طورر لر . بو یورتنک حالی آق قورت نوشکان
اومار تافه اوخشار .

۲

اطاعت

تربیه لی خاتونلر شریعت و عقلمه خلاف بولماغان اورنلرک جمله سنه اوزلر
بنک ایرلرینه اطاعت قیلور لر . چونکه خاتون اوستنک ایرلر نك كوب و شول نسبتک
الوغ بولغان حقاری واردر . الله تعالی نك رضالقنى امید ایتمک و آخرتک شادلق
کوتکان خاتون ایچون ایر ایله گوزل معیشت ایتمک و سوزلرینی جانی و تنی ایله
دگلاب اطاعتلی اولمق تیوشلیدر . بونک خلافتک بولغان خاتون دنیاچه اوکنور ، آخرتک
بلکه فورقنچ جزاء کورر . رسول اکرم افندمز صلی الله علیه وسلم نك « ایرینی
رضا ایتمکى حالک وفات بولغان خاتون اوچماخه کرر » دخی « بیش وقت نمازینی
اوقوغان ، فرض روزه سنی طوتقان ، اوزینی نامر ملردن صافلاغان ، لیرینه اطاعت
ایتمک خاتون الله تعالی نك اوچماخه کرر (*) » و دخی « اگرده بنده لرگه
سجک ایتمک شریعتمزده درست اوله ایدی ایرلرینه سجک ایتمک حقنک خاتونلرغه
بیورر ایدم » دیگان سوزلر ندين ایر لرگه اطاعت ایتمک خاتونلر ایچون اولوغ بورچ
ایدمک همده اطاعتلی خاتونلرک کبله چک کونلری بیک راحت اولنه چغی معلوم اولور .
ایر نندن رخصتسز طوتقان نقل روزه سی ایچون خاتون ثوابدن محروم اولاغی
اوشنداق گناه اولمادغی حالک رخصتسز چغوب یورگان خاتون قایتوب کرگانگه

(*) ایرگه اطاعت ایتمکنى بنای اسلامدن اولغان نمازم روزه ایله یناشه ذکر ایتمکله اطاعتک اولوغ
بر اش اولنه چغی معلوم اولور .

قدر فرشته لرك لعنتى آستنده اوله چى حقتك دغى حدبذار روايت ابدلشدن .
اوشبو سبب ايجون، هر نه قدر باقى حتى كه آنا و آناسى اولسون خسته لنوب
جان و يرمك وقتك اولدوغى حاله اير ندين اذنسر كينمك خاتونلر ايجون مينوعدر .
حال بويلا اولدغنده شريعتكه خلاف اولمغان اور نلرده هر وقتكده اير لر ينه حرمت
و اطاعت اوزرنه اولوب هر اوزدومق لازم اولور . خاتونلر نك شهرتلى و شرفلى
اير لر ينه اطاعت ايتمك ، سعادتلى ده پورت اهلنى گوزل باقمقدن عبارتدر .
تربيهلى خاتونلر خلقسزلىق ايدوب اير لر ينك ساچ و سقاللرينى وقتسز
آغارتمقدن ، اوپكلى وقتلر نك قارشو سوز سويلمكدن و مرادينه خلافتك ايتمكدن
بار طاقتلى ايله صافلانورلر . بر اير نه قدر خلقسز و آچوچان اولسه ده اولسون ،
خاتونى تربيهلى اولور ايسه اوز وظيفه سنه رعایت ايدوب اير ينك خاطر ينى
خوشلندره بيلور . طرشوى و اجتهادى سببلى ايرى ايله گوزل كوين اوتكارر كه موفق
اولور . كوركام تركلك ده اوشبودر . يوزلر ايله آدملر نك كوچى يئمگان بر خدمتنى
كوركام خلق ، كامل قيلور . ماللر ايله صاندلوب آلدغان خاطرلر ، حسن خلق ايله آلنور .
تربيهلى خاتونلر گرچه اير لرى ملكتارر كه حكم ايتكان پادشاهلر و علملرى دريا
اولغان استاذلرده اولسون اوز وظيفه لر ينى بيلوب حرمت ايدولرى الفت ايدلر ينه
رعایت قيلولرى ، اخلاص ايله اطاعت و حرمت كوستورولرى سببلى اير لر ينك كوكللر ينى
تابا آلورلر ، بونك ايله گنه قالمای اير لر ينى اوزلر ينه حتى بنده قبل بيلورلر .

۳

اير ياقنلرينه رعایت

تربيهلى خاتونلر ، اير لر ينك آنا و آفالر ينه ، بالالر ينه و قارنداشلر ينه ، نه قدر
اولسه ده اولسون دوستلر ينه رعایت ايدوده كيمچيلك قيلمازلر . كشيپنك كوكلنى
تابيق آنك دوستنى دوست و دشمننى دشمن بيلمك ايله اولور . بونك خلافتك
يعنى دوستنى دشمن و دشمننى دوست بيلمكده كوكل تابيق دهراسنى ايتمك صرف

بالغان بىر نرسە اولوپ قالور. حتى كه دوستىڭ اتنى دە باشقە اتلردىن آبروم ياقىن
كورمك تېوشىلى دېمىشلر. ايمىدى عادى ايكى كېمەسە نىڭ آراسىنە بولغان دوستلىقنىڭ
شرطلىرى بو درجەدە اولور ايسە هر وقتە ايرىنىڭ كوڭلىنى تايىق اوستىنە بورچ
اولغان بىر خانون ايچون ايرىنىڭ ياقىنلىقىنە نە قدر رعايت و حرمت ايتىك تېوش
اولە چىقى هر كم آڭلار. واقعا الله تعالى دىن قورقو هم ايمىدى اولغان بىر مسلمان
اوزىنىڭ ياقىنلىقىنە خصوصا آتا و آناسىنە قېلىنە چىق حرمتلىرىنى خانونىڭ غايطى ايچون
ھېچ وقتە فدا ايتماز. فرض ايتىك بىر ايرى، اوزىنىڭ تىرىپسزلىكىدىن و آدمە چىلىقى
يوقلىقىدىن ياقىنلىقىنە حرمت ايتىمكىنى كوڭلىنە كىتورماسون لىكىن خانونى تىرىپسلى
اولور ايسە اوزى رعايت ايتىدۇغى شىش ايرىنى بويلا رعايت ايتىك بولنە توشور
ايچون اوڭقايىنى قاراب طرشور. كېرتەلر كى بىر بىرنە قوشىلغان و بىنار كى بىر بويىنە
ياقنىلىقى اولغان سېپىلى شىرىعتىمىزدە كورشىلر كى حقلرى بىك الوغ اولدىغى حالە
بىر جان و بىر قان اولغان ياقىنلىقنىڭ حرمتلىرى نە قدر الوغ اولە چىقى هر كم اوزى فىكر
ايتىسون! اوغىبونىڭ ايچون ايرىنىڭ يتىم بالالرىنى اوز بالاسى مىثلنە بىغشى
تىرىپسە ايدوب ملوتىق و اوسىرمك ، خانونلرغە تېوشىلى بىر اشدىر. بونىڭ بىر ايرىنە
الله تعالى حىضرتىدىن ثواب و رحمتلر آلورغە لائق اولنە چىقى كېسى ايرىنىڭ رضالىقى هم
بونىڭ ايله حاصل اولور. كىشى نە قدر قاتى كوڭلى و آچى سوزلى اولسە اولسون اوز
بالاسىنىڭ باشقىلر طرفىدىن خوارلىقىنە رضا اولماز. بعض بىر اوڭى آنالر طرفىدىن
بالالرى ظام ايدىلدىكە آنالر كى آغز آچماي تىك طورولرى رضالقرىنە يا كە
بالانى سومادكارىنە و خانوننى آندىن آرتىق كوردىكە ھلامت اولماز. بلكە بونىڭ ايكىنچى
بىر ھكىمى اولور. فرض ايتىك بىر آتا اوزىنىڭ يتىم بالاسىنە قارار ايله خانوننى
آرتىق ياراتسون خانوننىڭ آچى سوزلىرى آغولى كىزلىرى و مۇھىتىز يودر قلىرى
آستىنە بالاسىنىڭ ايرىلويىنە قايغۇدە ايتماسون لىكىن يتىم بالانىڭ آھ دېگانىنى ايشىدۇ بويىمى
يوق؟ يا كە كوزىدىن توشىكان تامچىلىرىنى كور و چىمى يوق؟ البتە بار. بونىڭ ايچون
بىر كون اولور اوزىنىڭ ھەللىرىنىڭ الوغ و كېچىكلرى ھقىدە بونىداى خانون بىرام بىرام
جواب و يور، بورچقە و بىر گانلرىنى بىلكە ايكى الوش ايدىر بى قاپتار و بى آلور.

پتیم حقى سو دگل سگماز، بیل دگل اوچماز!... حالبوکه اوگی بالارینی گوزل
تربیه ایتکان خاتونلر، ابرلری طرفندن رعایت ایدلمک و آرتق محبتی ترکک
ایتمکده ایدکلری تجربه ایله معلوم اولمشدر. اوگی بالارغه شفقتسز اولغان خاتو
نلر، خاتون دگل برتقچلورد. اوز بالارینک، ایکنچی بر قانی باغری خاتون
طرفندن جبر ایدلکنی کوز اوکنه کنوروب قاراغان هر بر خاتون، بو سوزک
راست ایدکنه اشانور. یتیملرگه ظلم ایتمک و شفقتسز معامله کوسترمک الوغ بو
گناه اولوب، بو ایسه یالغز اوگی آنالرغه غنه خاص اولمای بلکه اوگی
آنالر وجهله یاقنلرغه وقار اوچیلرغه هم برابردر. «الله تعالیٰ حضرتینک سوگا
فی: ایچنده پتیم اولوبده حرمت ایدلگان او، دشمنی: ایچنده پتیم اولوبده
جبر ایدلگان او» دیگان سوز رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دن روایت
ایدلنه در (*). بونده ایسه کوزی آچق مسلمان ایچون الوغ عبرت اولسه کرک.
ایمدی سوزنک فسقهسی اوشبودر: ایراک محبتنی محکم اورناشدرر ایچون بالاسنه
رعایت ایتمک، آنا و آناسنه باشقه یاقن قارنداشلرینه هرمت فیلمق قدر کوچلی
سبب هیچ اولماز. شونک ایچون تربیهلی و عقللی خاتونلر، بونی بغشی بیلوب یولی
ایله بورلر و بوعلیلری ایچون دنیاقدنه راحت و آخوتده بغشی جزالرینی
اوزلری کورلر. واقعا بو دنیاچه ایتکان یغشیلق و ایمانلق هواده غی بولوت مثالنده
تارالوب یوغالوب کبتماز بلکه هر ایچنده ایسهنه کیرو قایتوب کلور. آنا و آنا
سنه خدمت ایتکان کیمسه ننگ اوزینه هم بالاسی خدمت کوسنور. قاین آنا ایله
قاین آناغه خدمت ایدرگه آورسنوب ایوبنی چیتکه آیروب چقارتقان کیلوننک
اوز کیلوننی هم بعینه اوشبو اشنی فیلور. نه ساچسه ک شون اوررسک!.....

(*) مشکات المصابیح باب الشفقة والرحمة علی الخلق.

ع

صحبت

تربيه‌لی خاتونلر، یخشی و کورکام خلقلو خاتونلر ایله صحبت ایدوب، اوصال خلقلی خاتونلر صحبتندن نفرت ایدرلر و بوقاق اولورلر. چونکه یغشیلر ایله صحبت ایتیک و آنلر ایله ایدش اولوق یغشیلقغه سبب اولدغی کبی اوصاللر ایله صحبت ایتیک و آنلرغه یولدش اولوق بوز و قلقغه سبب اولور. اوصال خاتون، خاتون دگل بلیکه شیطاندیر. شول سببدن بوندای یمان خلقلی خاتونلرغه یاقتی یوز ویرمک و آنارنی ایشکدن کرتیک درست اولماز. شیطان ایله دوستلقدن فائده چقماز. « اوزم یخشی اولغان صوفک آنک یمانلقدن بگانه ضرر؟ » دینلماسون! آنک ضروری وارلقی قویاش کبی آشکاردر بونک ایسه هیچ بیر خاتونک شبهه‌سی اولماسون! آدیم بالاسینک حالنی بیلیمک کورک اولدغیک آنک: « دوستلری کیملر؟ ... » دیو دوستلرندس صورا دورلر، دوستلری و قاتناشقان کیمسه لرینک یغشیلغینه و یمانلغنه قاراب بو کیمسه حقنک بر حکم چقارلر. حقنده بویله حکم ایدمک ضرر دگلک نهدر؟! ... نگر مانگه کرگان کشیکه اون، قزان تیره‌منک پورگانگه فاره‌سی یوغار. حالبوکه یمان خاتونلرده اولغان حیلر و مکرلرگه شیطانلر حیران قالماقدیر! ... شونک ایچون بوکبی خاتونلر ایشکدن آدلاب کررلر ایسه‌اش بئدی دیمک درست اولور. بیچاره آدم بالاسی نه قدر عقلی ونه قدر یخشی اولسه‌ده اولسون سوزگه اشانوق، خصوصاً: « سنک حقنکه فلان کیمسه بویله و شوپله سویلادی » دیگانلرگه قولاق صالح ایله مبتلادر. هر نه قدر اشاناسی ده کلماسون دکلامقدن اوزینی هیچ منع ایله آماز و بو وقتک نه قدر زمانی اوتدکنی ده سیزماز. یمان خاتونلر ایشکدن آدلاب کررلر ایسه البته‌اشنی اوشهوتر تیب ایله باشلارلر. دوستلقلری کامل درجه‌ده اولغان ایر ایله خاتون آره‌سنی بوزمق تمام سلامت کیمسه‌لرنی بور تورلی سوز سویلاب قورقونوب خسته‌لندرمک، اف تی ایدوب ایم تم قبول صافی کوکللرنی اشاندرمق، بوکبی یمان کیمسب ایدوب یوروچی اوصال خاتونلرک بگل اشلریدر (*).

(* عربلرک ساحره خاتون هم «نفاتات» دیکاری خاتونلر اوشبوروشلی خاتونلردر.

۵

سر صاقلامق

تربيهلى خاتونلر كرك اوغ و كرك كيهوك اواسون، اوز ابرلرنيك سرلرني باشقەرلرغە فاش قىلودن (سويلاودن) بيك صاقلانورلر . سرى فاش اولغان كېسە مرادينه بيك مشقت اياه ايرشور بلسكه كوب وقتدە ايرشەدە آلامز . شونك ايجون سرنى باشقەرلرغە بيلدرمك صرف بر ضرر اولور . سرنيك صندىش كوكل و آچقېى دە ديلدر . صندق آچقېنى بىغشى جىمغان و كوكل آچقېنى (ديلىنى) بىغشى طېمغان كشى شېبە سز احمقدر . عالبوكه سر صاقلانغانلىق شرېتمز قاشنكە هم الوغ عيبنر . ايدى اش بويلا اولدى حالده نيچوك اولسە دە ابرينك سرينى بيلوب دە بىغشى صاقلانماي بلسكه چىتلرگە فاش قىلوجى خاتون هم ايرينه هم شرېتمكە خيانت ايتەش اولور . اوزينك سرينى صاقلانماينچە ايكنچى بر كېسەگە سويلاپ «سگاغنه آيتدم زنهار كشيگە سويلامه!..» ديگان كشى، دنبادە اولغان ايكى احمك برسى اولور . چونكه اوز سرى اولدى حالده ، صاقلارغە قدرتى يتشە آماي سويلادى حالده سويلىنىش كشيىنىك بونى صاقلارغە نيچوك كوچى يتسون؟ !... بو ايسە اولاق نرسە دگلدر . كشيىنك بوزار ايله آلتوننى صاقلامق كېكەنگە سرينى صاقلانمق ينگل دېشلىر . سر صاقلانغانلىق سيزلگان كېسەگە انابت ايدلمز ، خلق آره سنده اعتبارى دە قالماز . شونك ايجون ابرينك سرينى باشقەرلرغە آچوجى خاتوننىك خاتون اولوب طورمقى لائق اولماز .

واقعا بر ابر ، خاتونينك بو يمان خلقنى سېزوب : « بوگا بيلدرگە بار اماي ايلكان ! » دېە دشمننن صاقلان درجه دە سرينى خاتوننن صاقلاب بورر ايسە آنلرك ابرلى خاتونلى اولوب دنبادە تركك ايدولر نك نه كى لذت قالور؟ !... سر صاقلانماي خاتونلرغە ابرلرى اختيار سز محبت قىلور و هاراتورلر شونك ايجون ابرلرنيك سرلرني بىغشى صاقلامق ، تربيهلى خاتونلر كرك كوكل بورر چلر بدر .

قناعت و رضا

تربیه‌لی خانونلار هر وقتده قناعتلی اولورلر. قناعت، يتشورلك مقدارينه ياكه خزينهده نابولغانده رضا اولوق ديمكدر. بو ايسه كرك ايرلرده و كرك خانونلرده اولسون بيك گوزل بر صفتدر، قناعتلك بر خزينه دركه هيچ وقتده كهماز، يتشور مقدارغه رضا اولمغان كيمسه يوطولوسى بايلقى اولسهده هميشه قناعت ايتماز. بوندين معلوم اولدغنه كوره قناعتسزلك آدم بالاسنده بر تورلى خسته لكدر. اوشبو سبب ايجون قناعتسزلك ايله ميتلا اولغان كيمسه آخرتك طوغرى بولندن بر چينكه كروب كوب وقتده آداشوب فالور و دنيا نكده كوب مشقتلرينه دوچار اولور. قناعتسز كشينك حاجت فرسه سي كوب قومسزلى چيكنسز اولدغندن مراديني بولور ايجون هر وقتده بالغان سويلر ماسانه (*) قيلور. شوگا كوره خانونلرغه ايرلرينك بار خزينه لرينه قناعت ايلمك تيوشلى اولور.

اگرده آدم بالاسى هر وقتده اوزندن توبان حاللى كيمسه لرنى كورر طورر ايسه اوشنداق بو كونده اوزى اولغان حالدين دخی توبان حالگه توشووي ممكن ايدكنى كوكلنه كنورر ايسه البته بارينه قناعت ايدمكدر. قولنه كركان ماليني اعتبار ايله تيوشمچه گنه صرف ايتكان كيمسه اوزينك تركلگنه هم رضا اولور هم شكر قيلور، « صاولغك باياغك » ديبولگان سوزنى دخی اونودرغه ياراماز.

(*) كوكلنده هيچ اولمادغى حالده، طشندن دوستلق و محبت كوسترمك ديمكدر بوندای خاقلر مرتبه اهللى و بايلر حضورنده كوب اولورلر.

اعتدال

اوی ایچنی قارامق و آشامق، ایچمک خصوصندە ندبیر ایتمک خدمتی خاتونلر اوستندە اولور. شونک ایچون تربیہ لی خاتونلر هر اشلرنده اعتدال (اعتدال بزنگه طوته بیلیمک دیمکدر) ایله اولورلر. اسراف ایتمکدن واشکه یازارلق نرسه لرنی ضائع قیلیمکدن صافلانورلر. چونکه دنیا ده طورمق وبالالرنی چیتلرگه احتیاجسز بر حالده قالدرمق بایلقه و مالغه طوقنالمق دره اولسگان کش هم کفنگه محتاج اولدغی حالده دنیا ده طوروچیلرنک دنیا سبیلرینه محتاج اولمقلرنده شبهه اولماز.

« بای حالده وفات اولوبده الله تعالی حضرتینک اوزینه حساب ویرمک، دنیا ده کشیلرگه محتاج اولمقدن یخشیراق » هم « دشمنلر ایچون مال قالدروب اولمک دوستلرغه محتاج اولوب طورمقدن خوشراق » دیبولسگان سوزلر بیک عقلی و عاملی ذاتلردن صادر اولمشدر. خصوصاً بزلر اویله بر زمانده مرکه: اعتبار بایلقه، خوارلق فقیرلسکده دره. هالبوکه بایلقنی تابعی، بولی ایله اجتهاد قیلوغه بار نرسه لرنی طوته بیلوگه نوقنالمشدر. اوی ایچنده اولغان مصرفلر و خدمتلر خاتونلر قولندن اوتوب یورگان ایچون ابرلردن آرتق اعتبار ایله طورمقلری لازم اولور. ایلمک که گرچه چشمه سوی اولاندن آغوب طورسه ده بر وقتده طولنادغی کبی طوته بیلیمگان خاتوننک ایزی نه قدر آچه تابار ایسه ده یتشماز. چومردلق، ابرلرده گوزل خاق اولدغی حالده خاتونلرده بر قدر عبدر دیمشدر. مال قدرینی بیلیمگان خاتون، حتی ایکمک اولچقلرینه قدر دقت ایدوب، ضائع قیلماز، ایکمکنی ده حاجتندن آرتق کیسماز. قالغان صنوقلرینی آنده بوندە تاشلاماز، قامور کیساکلرینی، اونلرنی بالالردن توکدر ماز ساچدرماز. کوزمزهگه بیک الوغ کورلمگان بو ایکمک اولچقلری

ایچون نه قدر خدمتار ایدلمشدر. کچکنه گنه حساب ایدلگان ایکمک صنوقلری ایچون دنیاده بعض کیمسه لر طرفندن جانلر ویرلمکده در. دنیا یوزنده بر چینایاق صو ایله بر دیلم ایکمک ایچون بتون ملسکنی ویررگه رضا اولوچیلر اولوب طور دغنده بونلرغه اعتبار ایتمگانلک عقلسزلق اولور. چوب فائده آلورغه ممکن اولدغی حالده تافنا کیمسا کلرینی بو مهقارنی آباق آستنده تابتادوب طونتی اوطن شره یی کروسین کبی نرسلری اسراف ایتمک، حاجت اولمقانده اچاق یاغوب طور مق بواغان جلینی ایشک و نرزه آچوب چقار مق، اوزی قیلوردی خدمتار ایچون باشقه لرنی قوشوق جمله سی اهدالسلر قدر. آز و کچکنه نرسلردن تیوشلی روشچه فائت آلتماز ایسه سوکنک الوغ و بهالیلری فدا ایدلنور. حالبوکه یوقاروده دید کمز شیار حقت اعتدال ایله اولسه بل ناولکنده الوغ کیننده اوطور و پ حاصل ایدلگان فائده قدر فائده آلنور. بوندن آگلاشلدغینه کوره طونه بلهک الوغ بر کسب و هنردر. تربیه لی خاتونلر بونی هر وقتده خاطرلرنده طوتار لر.

« بورغانگه کوره آباق اوزات! » دینلگان سوزنی تربیه لی خاتونلر، کیموم سالوم و زینت طوغر و سنده اوزلرینه بر قاعده ایدوب عمل قیلور لر. دنیانک اوچی اوزون دولت تابه قده مشکل ایدکی بونلرک کوکلرندن بر وقتده چقماز. چونکه هر کورلگان نرسه نی آلمق، کیموم سالوم طوغر و سنده پایلرغه ایارمک، عین اسراف ایشکنی آچوق اولور. اسراف ایله پایلی بر کیمسه ده چبولماز. بر مرتبه ایسانلشوب آبرلوب کینکان دولت ده ایدکنهی مرتبه دنیاده قایتوب کلماز.

دولتنی طونه بیلمگان خاتوننک ابری تون کون آچه از لرگه معنای اوله چی کبی، قایدن کلسه ده و نیپوک اولسه ده کلسون، دیبورگه مجبور اولنه چی شبهه سزدر. بو سببدن بیچاره ایر دنیا و آخرتده خوارلقه نوشوب هلاک اولور. بر بعضی اسمی ده قالما ی، صوغه باتقان ناش کبی یوغالور، اثری هم اولماز.

اوشبو حکمتکه بنا اولگی زماننک ایزگو و تربیه لو خاتونلری ایرلرینی

بويلا رسوايلىقتىن صاقلامق ايچون غايىتدە قناعتلى اولمىشار ايمىش . ابرلرى ايرتە طوروب كىمبەكە كىتكەن وقتلرئىدە : « حرام كىمب ايدە كورمە ! آچ اولسەق صبر قىلە آلورمىز لىكن تىمۇغ اوتىسە طاقتىمىز يىنىشماز » (*) دېمە آيتوب قالورلر ايمىش . الله تعالى نىڭ بو الوغ دىياسىدە بو كىمى خانونلر بىلكە بو كوندە ھىم اولور . كوكل كوزى كورگان كىمبەسە ايچون بوندى خانوننىڭ ايرى اولمق بو مەلىكەنىڭ پادىشاھى اولمىقتىن خىرلور . ايمىدى اوزىنىڭ آچ ويالانغاچ اولمادىغىنە شىكرلر ايدوب ، قناعت اوزىنىڭ اولغان بىر عقللى كىمبەسەنىڭ خانونى ايرىنىڭ تىرلب يانوب ، پىشوپ نابوب كىتورگان آقچەسىنى طوتە بىلمەي توكوب ، ساھوب بتورسە ياكە آلوب كىلگان يالوق و كولىكلرىنى وباشقە كىمبەك واشىياسىنى يارانماي بىر چىتكە آتوب تاشلاسه و ياكە قارە كونلر ايچون صاقلاز غە تىوش آقچەلرىنى تىوشسىز زىنلەرگە وزمانە مودەلرئىدە صرف قىلوب ضائع ايتسە وای بو بىپھارە ايرنىڭ حالنە !! . . . اگردە بو كىمى تىرىبەسىز خانون اوز حالىنى بىغشى بىلمەي ايرى طرفىدىن ايدىلگان نصىحتلەرگە قارشودە آيتور ايسە بو خانون ايلە بىرگە طورمق ايلە جەننىگە كىرەك آرسىنە بو آيرمە اولماز اشبو سبب ايچون ھىر خانونغە دىن علمى اوگرنەك تىوش اولدىكى كىمى تىركلك ايدە بىلمەك ، مال طوتە بىلمەك ، علمى دە اوگرنەك و بىلوب ھىل ايتەك تىوشلى اولور . « عقللى و تىدىبىرلى خانون اولغان ابو ھىسچ بو وقتدە خراب اولماز ، تىرىبەلى آنالرى اولغان بالالردە بوغالماز » دېمىشار .

۸

پاڪلك زىنت

تىرىبەلى خانونلر ، اوز اوست باشلرىنى ھىر وقتدە پاڪ و خوش ايدوب يورتدكلرى كىمى اولرىنى ھىم كامىل دقت ايلە پاڪ ايدوب طونارلر . چونسە اسلام شرىعتى ھىكمەنچە پاڪ اولمق ھىر مىسلماننىڭ اوستىنە بورچ اولمىش .

(*) اھىاء العلوم ج ۳ : ص ۳۷ .

حالبوکه اڭ پچراق کیشیلرده پاکلکنی مدح ایدرلر . پاک اولغان ذاتلرنی بر کیسهده بارانماز .

ایندی اوزلرینی هر وقتده ایرلرینه گوزل کوسنومک و محبتلی کورنمک اوستلرینه لازم اولغان خاتونلرغه نجس یورمک و اوی ایچینی پچراق طو توق هبج وقتده درست اولماز . « ابوڭ پچراق طورمقلقی خراب اولهچقنه بر علامت » دیشلر . بر ایوده تربیهلی خاتون وارلقنه ابوڭ پاکلگی و یوقلقنه هم پچراقلی دلیل اولور . ایرلرینه محبتلی کورنمک ایچون پاکلکمک ، خزینهسنده واری ایله کیونمک حتی که خوشبوی سورتنمک اینر گولک و تقوا لققهده خلاف دگلدنر . شوڭ ایچون تربیهلی خاتونلر ایرلری استگان روشجه هر وقتده پاکلکنی عادت ایدرلر ، ممکن قدر صاف کوکل ایله اطاعت قیلورلر . ایرلرینک شاد و کوکلی وقتلرنده خصوصا گوزل هیئتده ، ملایم صفنده یانلرنک یورلر و هر وقتده بزوق ایس و رغبتسز قیافتلرده کورنمکن صافلانورلر . خاتونلرک تربیه لو اولمقاری بتون اسلام خلقی ایچون کرکلی بر اش اولسهده کیوم سالوم و باشقه زینتلری یالغز ایرلری ایچون اولورغه تپوشدر . بو نقدیر چه طویلرغه باغچه لرغه ، سیروتقرجلرگه وارغان زمانلرنده زینتلرگه شرق اولوبده ایوارینه ایرلری یانینه قایتدلرنک ایسکی و اشه کبارنی کیوچی خاتونلر طو شروسی تربیه سزلدنر .

ایرلرک محبتلرینی حاصل قیلور ایچون لازم اشده پاکلک دیدک ؛ لکن بیلور میسر پاکلک نه شی مدر ؟ . . . پاکلک ایسه ساعت صابون صابون ایله یوونمق و هر کون کریووب ایدنلرنی یومق دیهک دگلدنر . بلسکه حاجت وقتلرندن کیچکدرمای یومق ویوولغان صوڭ نرسه لرینی و اعضالرینی صاف حالنجه طو توق دیهکنر . یوقسه اورداک روشلی بر طرفندن صو ایله قیونوب و ایکنهی طرفدن پاچقنه چومق پاکلک دگلدنر . بلسکه بویله اولوق چن نجس خالدن توبان بر صفت اولور . چونکه بر باشدن یوونمق و ایکنهی باشدن چرانمق ده نه قدر صو و اوطن ، صابون و وقت ضائع ایدلمش بولنور . ایرلرگه گوزل کورنمک ایچون کیونمک وزینتلنمک شریعت قاشنک هم یخشی بر اش اولسه ده . لکن بونده هم بر قدر

اعتبار ایله اولورغه تېوشلی. بعض شیلر واردر که آنلر ایله زینتلنمک مناسب اولماز. بو جهله دن اوشبونلر در:

(۱) اوزینگ ساچنه باشقه کشینگ ساچنی قوشهق. کیپتارده ساتولمقده بولغان ساچلردن کوبسی سرایلی خسته لك ایله وفات اولغان قز و خانولردن کیسلوب آلتغان سبیلی بونلرنی استعمال اینمکده الوغ قورقنچ باردی. شول چیتدن کشی ساچنی تاقیق دگل بافن کی تورمک درست اولماز. بلکه اوشبو حکمت ایچون اولور کشی ساچنی اوز ساچنه قوشوب تاقمقدن رسول اکرم ائندسز صلی الله علیه و سلم بیک قاتی منع اینمشدر (*).

(۲) بیت وقوللرغه کرشان کی نرسه لر بویامق. بو بویاولرده (اوزینگ عالمرینگ خبرینه کوره) زهرلی نرسه لر فانوشدغندین یاب یاش خاتونلرنگ بیئلرینی زهرلپ قارچقلر بیئی روشنده جیوروب قورنمقده ایمش. بو ایسه زینتدن اصل مقصود اولغان نرسه گه تمام خلاف اولور. بو بویاولرنگ بعض اجزائلری (کیسا کلری) کوز هتی که علقنه ضرر ویرمکده ایمش. بوندن باشقه تیریه زده اولغان مسام (بیک کهنه گنه تیشوکلر) آرقلی ایچنده اولغان اعضالرغه هوا یوروب طور مقده در. بورچک اولوب طشقاری چققان تیر، اوشبو تیشو کلردن کلوب چقمقده در. آدم بالاسینگ سلامتکی ایچون بو تیشوکلرنگ اوز حاللرنجه طور مقلری لازم ایمش. حالبوکه دیدکمز کرشان وباشقه بویاولر ایله بیت وقوللرنی بویامقده مذکور تیشوکلرنی بیکلامک نابوله در. بو ایسه ضرردن باشقه بو نرسه دگل در.

(۳) تشارنی قاراغه بویامق. تشارنگ آلقی خاتونلرنگ آیرم بو زینتلریدر. مقدم زمانده اسلام خاتونلری تش آق اولمق ایله مدح اولنورلر ایدی. شونگ ایچون تشارنی آق بورتک خصوصاً ضررلی بویاولردن پاک طوتهق تیشو اولور. هر نه قدر کوز کورمکنک تشار سوپاک اولوب کورلسه لرده خدمتلری کوب اولدغی سبیلی طبیعتلری بیک نازک اولوب هر نرسه دین اثرلنمکده لردر. تشار بوزلوب خدمتلرینه کیچیک کلور ایسه آش قازاننه هم ضرر ایچیک

(* صحیح البخاری، صحیح مسلم، موطأ الامام محمد رحیم الله تعالی.

اولدىن ايچون زىنتلىك نىنى ايله بىر نرسە سورتىك موافق اولماز بىلكە بونلر
 نىك زىنتلىرى يوقارودە آيتىكەزجە آقلىرى وپاكللىرى اولور .
 ۴) ساچ تاللىرى بويىچە تىكە تىزوب توشىمىك وطلوم اوچىلرىنە زور چولپى
 تامىق اوشىناق موينىغە كەموش ياكە آلتون تىكەلر آصىق . بو نرسە لىر آور
 اولدىقلىرى ايچون باش وموينىغە ضررلى بىر خىستە لك كىتوروكە سىبب اولورلى .
 بوندىن باشقا بونلر سانى آچىق اولدىقلىرى ايچون فكرلى كىشىلرنىڭ كوزلىرى
 توشىشوندىن خۇف ايدىنور . بونلرنى آصوب يورمىكىن ايسە بانقىغە صالحوب
 آز اولسەدە پىرانسىيت (فائىض) نى آلوب طورمىق فائىدە لىر اولور .

۹

حىاء - عفت

حىاء و عفتلى (ادبلى اولمىق) تىرىبەلى خاتونلرغە عادت اولورغە تىوشىلى . حىاء ايله
 عفت ، خاتونلرنى ايرلرئىنە سوكلو كوسترە طورئىمان سىببلرنىڭ قونلىسىبىر . خاتوننىڭ
 ادبىتى اولمىقنە و حىاسىز يورمىكە حىببىلى ايرلرنىڭ ھىچ بىرى رضا اولماز . خاتونى
 بىرىچى دىزجە دە گوزل دە اولسون ، ناموسسىزلىغى بىلگىن اير ، شول سامت ايله
 اخلاصىنى آلور ، محببى دە سونار و نقرت ايك باشلار . ناموسسىزلىق ، حىاسىزلىق خلق
 قاشىندە ، ھىچ وقتدە عفو ايدىلماز . ھالبوكە بو خلق ، الله تعالى حضرتىنە ھىم دشىمن بىر
 خلقىر . شونىڭ ايچون تىرىبەلى خاتونلر ، بىر طرفدىن ايرلرنىڭ كوڭللىرىنى نابار
 ايچون و ايكىنچى طرفدىن الله تعالىنىڭ آچوئىنە طوغرى كىمىكىن صاقلانور ايچون ،
 ناموسسىز و حىاسىزلىقنى بىراق اولورلى . حىالى كىمىسە نە قدر فقىردە اولسون ، آدملىر
 قاشىندە حرمتلى اولور . حىاسىز كىمىسە ، نە قدر باي اولسون اعتبارى اولماز .
 حىاء اسلام آغاچىدىن بىر تارماق اولوب ، نامرلىرى اوچاخىدە وتارماقلىرى دە
 دىئادە در . بو تارماقلىرە ياپشىش اولان ذات ، البتە نامرلىرىنە توناشە آلور .
 خاتونلرنىڭ يوزلرنىدە بولغان حىا قىزلىغىنىڭ اثرى ايرلرنىڭ كوڭللىرىنە ياشونودىن تىز
 وقتلى اثر ايتىمىكە و محبت اورلقلىرىنى ساچمىكە در . سوز يورتىك ، غىبىت و
 يالغان سويلمىك كىبى بوزوق خلقلىر ، حىاسىزلىقلىر . تىرىبەلى خاتونلر ، سوز
 يورتىزلر ، غىبىت ايتمازلر و يالغان ايتمازلر . يالغان سوز ، اگىردە بونلر

طرفدىن ايرلر يىنە سويلنور ايسە يىمانلىقى ايكى درجه آرتقى اولور. اير يىنە يالغان سويلگان خاتون، دنيانك بىر نچى درجه ده بوزوق و تربيه سزى اولور. هميتلى كيمسەلر، يالغانچى خاتون ايدوب طوتوق دگل، خدمتچى ده ايدوب آسرامازلر. اوشندان، قباحىلى سوزلى اولوق، كشى ايله اورنيزغه قيقر شوق، كشيگه ياوز دعا قيلوق و لعنت اوقوموق، كشىلرنى مسخره ايدوب سويلامك، ايكى يوزلى اولوق، تكبرلك ايتمك و باشقه بونلر كىي نرسەلر ايله خالقلئوق، حىالى و تربيهلى خاتونلر اشى اولماز. الحاصل حيا ايله هفت خاتونلر ك معنوى (*) گوزللكلر يدر. بو اويلا هر گوزللكلر كه، طشلىرى بىر نچى مرتبه ده گوزل اولغانلر ايله آلماشد رلماز، حتى گوزل اولوب ده حياسى وهنتى اولنماز ايسە اول خاتوندىن ايرى و باشقه بيشى دوستلىرى تيز زماند، نفرت ايدرلر و بيزارلر.

تدبير - غيرت

تربيهلى خاتونلر ابونك و ابوده اولغان نرسەلر ك انتظامنه زياده چه دقت ايدرلر. انتظام ديمك هر نرسە ارز اورننك بيلگولى اولوق ديمكدر. بو ايسە معيشت علمينك ك كركو اولغان بىر بابى اولور. ابونك نرسەلىرى بيلگولو هم اوزلر يىنە مناسب اولغان اورنلر ده طورر ايسە، گوزل صاقلانور ورك اولغان وقتده هم حاضر اولور. اگر ده نرسەلر ك اوزلر يىنە بيلگولى اورنلرى اولماي قاپك اوچر ادى ايسە شونك قويلنور اولسە يانغين و قنك چقار لوب ماشلانغان نرسەلر روشنده قاعده سز بىر حال اولور. كرك نرسە اولدغنك از لب دقيقه و ساعتلر ايله هم رلر هواشه اوچوب ضائع اولور. خصوصا بعض نرسەلر، مثلا بچاق و آچقچ، شىرى و قايچى، پاكى و لامپا بالطه، قلم قاره، كاغد و هر تورلى آشخانه اسبابلىرى كىي غايتمده آشغچ كرك اولور، بىر دقيقه سى جان و بىر مك قنر آور سانالور. شونك ايجون بو كىي نرسەلر ك اورنلرى بيلگولو و بىرگنه اولوب هم هر كىم كرك وقتده شوندىن آلوب، شونك قويار شه تيوشلى اولور. بونى قاعده كه قويدوق خصوصا آشخانه نرسە لرينك اورنلر يىنە و پا كلكلر يىنە نظارت ايتمك خدمتى عاقله باشلى اولان خاتونلر

(*) كوكل ايله گنه بيلنگان نرسەلرنى معنوى دييورلر. كوزگه كورنگان نرسەلر هم معنويدير.

ذمه سنده اولور. خاتونلرک تریبهلی و اوکغان اولمقنه آچق ملامت نه شی اید کنی بیلور میسز؟ بونی بیلمک ایسه بیک یگنلر. آشخانه سی پاک، آشامق ایچمک اسبابلری مثلا سوار و چینیاق، پچاق و آش پاولق، قاشق و تاریلکه، کبی اسبابلری صاف و تمیز. هم هر بو نرسه کیمت مثالنده تیوشلی اورنلرینه قویلغان اولسه شول ایوده اولغان باش خاتون، تریبهلی هم اوکغانلر. بونده ایسه هیچ شبهه ایتماکر!...

بر ایونک تریبهلی ویا که تریبه سز اولقی، شول ایوده اولغان خاتونغه باغلانمشدر. یعنی ایو ایچنده اولغان خاتون تریبهلی اولور ایسه ایو هم تریبه لی؛ خاتون تریبه سز اولور ایسه ایوهم تریبه سز اولور.

اوشبو سبب ایچون نه قدر بای ونه قدر مرتبهلی و حرمتلی ده اولسون بر توقنامای بولمه دج بواکه یوروب کوزه تمک وهر نرسه اوزی قاراب اشلیمک ویا که اشلیمک، و قتل نرسه لرنی اوز و قتلرینه تمام یتشدر مک تریبهلی خاتون وظیفه سی اولور.

اگرده ایونک ایچنده بویلر روشده کوز اولماز ایسه ده حاجت نرسه لرکه خاص و بیلگولی اورنلری اولنماز ایسه، اش اشلیمک خصوصنده ده بر نظام اولماز ایسه اولوقنده آز بر نرسه ایچون ساهتلر ایله عمر اوزدر مق لازم اولور. بونک مثاللری هر بر ایوده هر ساعتده کوراب طورلور.

آشخان و ایو ایچنده اولغان اشیا خصوصنده نظام اولوب ده اشینک قاعده سنی بیلگان خاتون، سوار قویار ایسه بیس مینونده آش پاولق یاننه حاضر اولور. بونک خلافتچه اولغان صورتک بیس، مینوت دگل حتی بیس ساعت اوتار سوار داوشی ده چقماز. کورتوب اوطور و چیلری ده اون یلقی قارتاپورلر،

اخیرنده ایو ایچنده ایر ایله خاتون آره سنده هر صوغش قدر داوش و غوغا ظاهر اولور. الحاصل ایسونی ترتیبکه صالحان و نرسه لرنی نظامه قویلغان، اشلر اوز کوزی کورمگان خاتونک اش اشلیمک شیطان موینینه اوطورغان

آدم چروی (*) قیبلندن معناسر هم اوچسز و اخرسز اولور! ...

(*) اولگی زمانده بر آدم بالاسی ایله شیطان اوزلرینک خزینه لرنده اولغان چرلری بتکارگه قدر کوتارشوب یوررگه سوز قویملر. باشده، شیطان آدم موینینه اوطوروب چولارغه باشلامش برایکی ساعت صوگنده شیطانک چروی، بتمشده آدم موینندن توشمش. صوگره آدم بالاسی شیطان مویننه اوطوروب «تری ریوی!» دیه قچتروب چرلرغه باشلامش نچ ساعتلر اوتکار صوگ، شیطان «بتی سی؟» دیه صومشده آدم ایسه: «یوق اوندن برنیده چرلادم قلی» دیه شیطاننی عاجز ایتمش و شیطانک کوتاروب یوروب عاجز اولغان صرک تاشلاب قاچب کیتمش ایش!

بوپله روشده ترتیبسز ، پورت کونمکده اولغان خاتون ، اوزی فائده سز
مشقت نارتدغی کیی ایرندن ده رحمت ایشده آلماز. بلکه آخیرنده ترکک
لناق بتوگه سبب اولور. خاتون دیمک ، بر ایونی ترتیب و بر عائله نی فاعده
ایله تربیه ایدوچی دیمکدر. یوقسه اشلوچی کشیلم وار، دبه مندر اوستنده
ساغز چاپیناب اوطروچی و پاکه کورشی خاتونلرنی جیوب سوز یارشدروچی ،
اونسکان بارغانلر طوغروسنده برار تورلی سوز نابوب سوپلاوچی و اول
آره سنده اولغان خبرلرنی صوراشوب طورچی، دیمک دگل در.

ایونی ترتیب ایله تربیه اینمک، یوقاریک کوب مرتبه ایتدکمز چه هر نرسه نی
اوزی بیلیمک و هر نرسه نی نظامه موافق ایدوب اشلیمک و هر نرسه نی اوز
وقتنده اشلاب اوز وقتنه یتشدر مکدر. خدمت ایدوچی خاتونلر اولوق ایله، خواجه
خاتون آیتدکمز وظیفه لرنی قیلیمکدن قوتلماز. بلکه خدمتی خاتون نه قدر کوب
اولور ایسه خواجه خاتوننگ خدمتی دخی شول نسبتده کوب اولور. چونکه بو
تقدیرده آنلرک جمله سنه موافق خدمتلر نابوب بولوب ویرمک و بارچه سندن
تاوشسوز (داوشسوز) غنه ، ینگل گنه اشلته بیلیمک تیوشلی اولور. ناگاه بر اشنی
نیپهوک اشلرگه کرک ایدکنی بیلمازلر؛ دیل ایله آیتوب کوسترگاننی هم آکلما
زلر ایسه یغشیغنه سزغانوب بالذات اوزی آنلرغه اشلاب کوسترمک
و آنلرغه یغشی آکلادوب توشندر مک و اوگرتیمک لازم کلور. دنیا طور مشهز
ده خاتونلرک قلملرندن آرتق ، اینه لرینه ویر اولچامک علمنی بیلیمکندن
آرتق آش پشره بیلیمکرینه محتاج ایدکمز معلومدر . یوقسه، بر کشی بتوره چک
اش ایچون بیش کشی جیوبده آشخانه ده الوغ بر بازار یاصاب جیولغان خاتون
نلرنی شاولادوب و آنلرک بر آچهغه پاراماغان غیبتلرنی دگلاب تماشا ایدوچی
خاتون، کامل تربیه سوزدر. بو کیی خاتونلرک کشیلردن اش اشلتمکلری دگل
بلکه اوزلری، یغشی کشیلرک خدمتلرنی قیلورغه لائق دگل لردر. اشلنگ ترتیبنی
بیلوب اشلیمک ده بر هنردر اما ترتیبنی بیلوب اشلیمک بیک الوغ هنردر.

اشلته بیلیمک، بردن نه روشد ایدر گه کرک ایدکنی و ایکنچیدن اشلوچیلرنی
کوکلندروب، ملایماق ایله خدمت ایتدر مکدن عبارتدر. یوقسه آقروب چیکرمک
اشلته بیلیمک دگلدر. خصوصا آدمچیلک و غفلت ایله برر نوسه گه ضرور ایدوچی

اشپېنى شلئە اينىك ويا كە قېنامق تېرىپە گە خلاف بىلكە بو كىي عادتلىر نوپان كىشيلرگە خاص خىلقار در .

آدم بالاسى نه قىر غافل و غىبى اولور ايسەدە اوروق صوتوق و اوروشوق قېنامقىن دىگل ؛ يېشى سوزدىن و انكار صورتىدە قاراغان كوزدىن اويالور ، تارتلور . اوشبو سبب ايچون اش اشلىك منىبىدە اولغان كېسە اوزىنىڭ منىبىنى بېلۇب و اوزىنىڭ منىبىدە طورمقى لازم اولور . چونكە كۆپ اوروش و شلئە ايشتان اوشنداق بر طورقماي قېيىن كورگان كىشى شوڭا عادت ايدردە سوڭرە اصلا چىركىنماي باشلار .

اوشبونىڭ ايچون تېرىپەلى خاتونلر ، اشلىرىنى اوزلرېنىڭ خىدمتكارلردىن ، يوق نار نرسەلر ايچون آچولنماي ، صبر ايله اشلاتلر و كىشى ايشكارندە خىدمت از لېب يور و چىلرېنى اوزلردىن بېزدر مازلر . چونكە بويلا روشدە خىدمت ايدوب يور و چىلر هم خىدمت ايدنروچى بايلرك بىر طوقانلر بىر . كىشى خىدمتىنى ايدىرگە قالمق حالى هېچ كىمدىن دە بواق طورماز .

۱۱

سلامتلىكنى صاقلامق

سلامتلك بر نعمتدر كه هېچدە حقى اداء ايدىلماز . سلامتلكى اولماز ايسە بئون دنياغە مالك اولسەدە كوزىپنە كورنماز . سرخاولقنىڭ نوغلىرى كۆپ و سببلىرى هم نورلى نورلى اولسەدە تجربە ايله بعضىلرېنىڭ سببلىرى معلوم اولمشدر . خىستەلك سببلىرىدىن مېكىن اولغان حالسە صاقلانماقلىق الله تعالى خىستىدىن احسان ايدىلگان سلامتلك نعمتنە كىر انلىق قىلمىس .

اوشبونىڭ ايچون تېرىپەلى خاتونلر سلامتلكگە ضرر قىلوردى نرسە لردىن صاقلانورلر بر مقدار اولسەدە خىستەلرنى تېرىپە ايدە بېلىك قاعدەلرنى (مشهور لرىنى) اوڭرانورلر .

بومشوق كوڭلى و مرخىتىلى اولدىقلىرى ايچون خاتونلر خىستەلرنى گوزل و ملايم تېرىپە ايدە بېلورلر . رسول اكرم افندىن صلى الله عليه

وسلم زمانه سنده، صوغش وقتلارنده خاتونلار، جراحتملى كيمسه لرنى وعسته لرنى
(ابرلرنى) تريبه قبولرلر ايدى (۱) .

سلامتلكه ضرر ايدە چك نرسه لرك جملەگه معلوم اولغانلرى : تن قزغان
موك صالقون صو ايچەك يا كه اوشومك، خلق بار اورنده كومر ايسى وباشقه
ضررلى ايسلر چقارمق، تركلك ايدە طورغان اورنده يوشلك اولمق ومايلى
نرسه لرنى كوب آشامق اوشنداق باشقه نرسه لرنى آرتق آشامق، ايسر تىچ
ايچەك و اوطش اويون اوينامق، زنا قيلمق، آفيون قابىق و باشقه لردر .

سلامتلك نك مشهور سببلرى : تن و كيدوملرنى، تركلك ايدە طورغان اورنلرنى
پاك بورتەك، طهارت آلمق و غسل قيلمق، نماز اوقومق (۲) ابو ايچنده اولغان
خدمتلرنى ايتك و باشقه لردر .

اگرده برر تورلى چير پيدا اولور ايسه عادت طشندە فايغورمق و حسر
لنك الله تعالى حضرتندن اميدسز اولمق لائق اولماز . بلكه الله تعالى نك
حكمنه صبر ايدوب اوز اوزينه نصيحت قىلوب الله تعالى نك مرحمتنه اشانوب
دواسنى از لرگه تپوشلى اولور . چونكه خسته لكنى و پروچى ، الله تعالى
اولغان كى دواسىنى هم و پروچى الله تعالى و بارچه خسته لك نك دواسى ده
باردر (۳) .

بزنك بومملكتمزده هر اورنك ماهر طبيبلر بولندى ايچون البته ممكن اولغان
صورتده بونلرغه مراجعت ايدوب مشورتلرى ايله عمل ايتك تپوشلى اولور .
قرآن شريفدن شفا استمكسده اوشنداق اوزى اخلاص قويغان علم
اهللى و اعتبارلى كيمسه لر اوشكروارندن هم فائده اولور (۴) . لكن

(۱) صحيح البخارى جلد ۷ بيت ۱۲ بو كونده روسلر وباشقه مدنى خلقلار ك ، خسته
خانلرده وباشته اورنلرده ، قز مريبه لر قويمقلىرى و قزلرغه طب قاعده لرنى بيلدلمكلى ، رسولر
(صلى الله عليه وسلم) يولينه موافق ايش . اما بونك ايله عمل ايتمگان مسلمانلر ك ، خصوصا انكار
ايدوچيلر ك كم يولنده ايدكلرى بزرگه معلوم اولمادى .

(۲) ژيمناستقندن حاصل اولغان فائده ، نماز اوقومقندن حاصل اولغان فائده درجه سنه يتمكلى
اسلام طبيبلرى بيان ايلمش لردر .

(۳) صحيح البخارى جلد ۷ بيت ۱۱ — ۱۲

(۴) صحيح البخارى جلد ۷ بيت ۲

نادان قارچقلرنڭ وطب علمندن آز اولسه ده اولغلى اولغان كېسه لرنڭ دولرنى استعمال ايتىك عقل ونظام قاشنده ممنوع اولدى كېى شريعت قاشنده هم درست دگلدن (۱).

عوام خلقى، خسته لسكركڭ جيله سيني اولمازسه ده كوبوسنى جن ياكه كشى بوزوندىن ديه اعتقاد ايده لرن. بونلرڭ فكرلرينه كوره بو روشده اولغان خسته لسكركه طبييلردن شفا اولماي بلكه چواش چيرمش موقشى خاتونلردن اوشكورتك لازم اوله ايمش!..... اوشبو سبب ايجون كوب خسته لسكركه حقتده تېوشلى وقتنده طبييلرغه كورنمايلرن. بسو ايسه شول درجه ده بوزوق واصلسز سوزدركه بوزوق ايدكى حقتده كافدكه باز مق عبثدر. مجوسيك زمانه سندن حاضرگى زمانزغه قالغان نرسه لرنڭ بربسى اوشبو اعتقاددر.

هيچ بر تورلى معرفتلى اولمادى عالده خسته نڭ يائينه كروب ده سنى جن صوفقان وياكه فورصاغكه بيلان كرگان ديه آفريقا وحشيلرى قدر قورقنچ وقانى يوراك ايله بويله سويللاچيلر بيچاره خسته نڭ خسته لسكى آرتدرلرن. اجلنى ده آشقدروب كپتورلرن.

واقعا هيچ خسته دگل بر كېسه نڭ يوزينه قاراب: «سنى بوزغانلر ياكه جن صوفقان ياكه ايجكده بيلان بار» ديه آيتولسه بوزى كول اولوب قورقوندىن شول ساعت ايله خسته لغور. بو تقد بربچه اصل بوزوچيلر، صوفوچى جنلر، ايجكده كروچى بيلانلر وبونلر كېى خيوسز سوز سويللاوچى نادان احمقلر اولور. اوشبونڭ ايجون تربيه لى خاتونلر بونى اى سوزلرنى دپلررينه دگل كوگللرينه ده كتورمازلرن، سويللاوچيلرگه هم اوشانمازلرن.

تعمسين اخلاق بولنده بر خدمت اولمازى، ديه باز دقلرمز بونده تمام اولدى، باشقه لرنى بازار ايجون هم الله تعالى دن باردم اميد ايده مز.

خاتونلار حقىدە سويلنىش بعض سوزلار :

- (۱) انسانلارنىڭ سعادىتلىرى ، خاتونلار الدەدە .
- (۲) بۇ خاتوننىڭ بايلىقى ، زوجىنىڭ مەھبەتىدۇر .
- (۳) ايرلار تىن اولسەلر خاتونلار جاندىلر .
- (۴) آدمنىڭ اوينىڭ تەبىرىلى و تەربىيەلى بۇر خاتون اولنماز سە ھالى ، تشوېشلى اولور .
- (۵) بۇر خاتون ، پالڭز بۇر ايرنى مسعود ايتىمكە بۇرچلۇدۇر .
- (۶) خاتونلارنىڭ اڭ مېارك اولانى ، اڭ قىناغىلى اولانىدۇر .
- (۷) خوش نىركىك ، ھىسن خلىق صاحىبى خاتوندىن باشقىە اولماز .
- (۸) خاتون فقيرلىكىگە قارشۇ بۇر ھىسكىدۇر .
- (۹) پاك خاتوننىڭ پۇراق خىدمەتچىسى اولماز .
- (۱۰) ايرلارنىڭ اوينىڭ اولور مقلرى خاتونلارنىڭ طىشرە دە بۇر مكلرى ، فقيرلىك كىتورر شىلردىندۇر .
- (۱۱) تىكىرلىك ھەر كىم اېھوون فنا بۇر عادت اولدىغى ھالى خاتونلار اېھوون دىخى زىبادە فنا بۇر عادتدۇر .
- (۱۲) بالالارنى كورۇپ ، آتالارنىڭ ھىلم و تەربىيەسىنى ، نىظافت و درايىتىنى آڭلار سىز .
- (۱۳) كوزللىكى ايلە مەدھ ايدۇچى خاتون گوزلە دىگىل ، بلىكە تەربىيەلى خاتون گوزلەدۇر .
- (۱۴) خاتونلارنىڭ جىلمايۇپ كولىمكلرى نە قىدر طاتلى ايسە قۇقۇرۇپ كولىمكلرى شول قىدر طاتسىدۇر .
- (۱۵) دىنيانىڭ بىغىتسىزلىرى ، تەربىيەلى خاتون ايلە تەربىيەلى بالادىن مېرۇم اولان داتلردۇر .

صوڭ

